

andra exempel är hans oreflekterade användning av Douglas antropologiska teori som svårligen passar ihop med det antiessentialistiska perspektiv som i övrigt präglar boken. Ett tredje exempel är Samuels avfärdande av B. Liews mothårsläsning av Mk (*Politics of Parousia*) som argumenterar för att parusin i Mk är en återproduktion (alltså inte mimikry i Bhabhas bemärkelse) av romersk härskarideologi. Samuels hållning blir i och för sig mer begriplig med tanke på hans egen bakgrund och erfarenhet av utsatthet som kristen i indiska Kerala (s. 21).

Samuel pekar övertygande på en tendens till ensidighet i tidigare beskrivningar av hur Mk förhåller sig till Rom. Att Mk ska förstås som företrädande en ny position, uttalad i vad Bhabha kallar «det tredje rummet», är likaledes tilltalande. Men frågan är vad den postkoloniala ambivalens som Samuel finner innebär för relationen till Rom? Vad åstadkommer den? Jag uppfattar att Samuel pekar mot en flytande, icke fixerbar position — men var hamnar Mk i slutändan? Om man jämför med en entydig anti-kolonial position, är Mk mer eller mindre hotfull för den hegemoni som Pax Romana vilar på? Här finns mer att göra. Men även om Samuel inte når riktigt ända fram så visar han ändå på en lovande inriktning i den omtvistade och nutidsrelevanta diskussionen om evangeliets roll i förhållande till en kolonialmakt.

Hans Leander

Tomas Nygren: *Lag och evangelium som tal om Gud — en analys av synen på lag och evangelium hos några nutida lutherska teologer: Pannenberg, Wingren och Scaer*. 277 sid. Artos & Norma bokförlag, Skellefteå 2007.

Frågan om vad som egentligen var innebörden i Martin Luthers «reformatoriska upptäckt» har rönt ett förnyat intresse under de senaste åren, troligen därför att vi snart ska fira 500-årsjubileet av reformationen. Som en välbehövlig upptakt till de här förberedelserna har en lättläst och pedagogiskt strukturerad doktorsavhandling givits ut på Artos bokförlag.

Nygrens huvudfråga är hur Guds ord kan och bör förstås idag. För att finna underlag till sin reflektion vänder han sig till tre stora, men oerhört olika lutherska teologer, nämligen Wolfhart Pannenberg, Gustaf Wingren och David P. Scaer. De två första torde vara välkända för STK:s läsare. Scaer har däremot knappt fått någon uppmärksamhet i Sverige, trots att han måste sägas vara en av världens ledande lutherska teologer. Scaer är verksam inom den konservativa och lutherska

konfessionellt inriktade Missourisynoden (LCMS) i USA.

Författaren karakteriserar Wingrens syn på förhållandet mellan lag och evangelium som *dikotomtiskt*. Med detta menas att lag och evangelium är två helt skilda kategorier, som aldrig möts. Scaer har enligt Nygren en *dialektisk* uppfattning, vilket kommer till uttryck i att lag och evangelium samtidigt står i motsättning till och samverkan med varandra. Lagen är enligt Scaer både oföränderlig och god, trots att den uppfattas som ond på grund av människans synd. Pannenberg har med sin *frälsningshistoriska* syn ett helt annat förhållningssätt än Wingren och Scaer. Pannenberg kritiserar öppet den lutherska traditionen och hävdar att det idag är omöjligt att ens i någon mening se lag och evangelium som varandras motsatser.

Med hjälp av en «metadogmatisk analys» prövas vilken punkt i det övergripande teologiska systemet som de olika teologernas sätt att framställa lag och evangelium huvudsakligen kan kopplas till. Därefter undersöker Nygren Panneberts kritik mot att se lag och evangelium i motsättning till varandra och kommer fram till att denna inte är tillräckligt stark för att motivera en så långtgående revision som Pannenberg pläderar för. Nygren visar övertygande hur det aktuella exegetiska forskningsläget komplicerar Panneberts entydiga tolkning, hur de logiska problemen kan lösas genom tydligare definitioner än vad Pannenberg räknar med, samt hur hans kontext-kulturella argument inte framstår som särskilt tungt vägande om man går till dagens nordamerikanska teologiska debatter. Därför blir författarens slutfråga om det är Wingrens eller Scaers uppfattning som är den bästa lösningen.

Nygren konstaterar nu att Scaer, med sin essentiellt goda lag och sitt tredimensionella gudsbegrepp, framstår som klart starkast i teologiska resurser. Att som Wingren och många nutida lutheraner reducera hela den kristna tron till evangeliet medför lätt att tron uppfattas som en befrielse från alla krav. En sådan reduktionism kan enligt Nygren leda till att den kristna friheten endast ses som en frihet *från* något, samtidigt som det förblir oklart vad den är en frihet *till*.

Nygren argumenterar på ett nyanserat sätt för att den lutherska tron, just som den nya finska Lutherforskningen under Tuomo Mannermaas ledning har hävdad, kanske i allt för hög grad har sett på den kristna friheten med kantianska glasögon. En utifrån kommande lag blir i detta perspektiv något negativt, eftersom det bryter mot övertygelsen om att människans förnuftiga och moraliska motiv måste vara förankrade inom henne själv. Nygren pläderar dock för att merparten av den kulturkritiska potentialen i den kristna tron riskerar att gå förlorad om man tillämpar det här kantianska synsättet.

Det avslutande kapitlet lever tyvärr inte upp till de höga förväntningar som läsaren får av den teologiska potentialen i de föregående kapitlen. Istället för att tillämpa de slutsatser som tidigare har dragits på ett aktuellt problem nöjer sig författaren med att systematisera resultaten från tidigare kapitel. Nygren förmodar att lutherska teologer nog ofta har försökt «rädda» Gud i den offentliga debatten genom att göra en frontförkortning, med följden att reaktions- och ibland även maktdimensionen i gudsbegreppet har tonats ned eller helt förnekats.

Den pedagogiska tydlighet och lättillgänglighet som präglar hela framställningen har naturligtvis också en baksida. Språket blir på flera ställen så enkelt att det nästan slår över till talspråk, ibland med tydliga angliciserande drag. Samtidigt medför den konsekventa strävan att kunna göra pedagogiska jämförelser att flera nyanser i källorna ignoreras för att varje teolog ska kunna placeras i en särskild kategori. Särskilt i frågan kring olika dimensioner i gudsbegreppet, där författaren utvecklar sin modell utifrån ett uppslag i Gustaf Auléns bok *Kristen gudstro i förändringens värld*, skulle det ha varit välkommet med lite större tydlighet, eftersom de teologiska nyanseringar som framförs inte har fullt stöd i Auléns eget material.

Boken är i stort sett helt fri från teologiska och filosofiska termer på latin. Även detta är en punkt med såväl fördelar som nackdelar. Strategin medför att författarens ståndpunkter relativt enkelt kan jämföras med diskussionen om bibelbruk och den kristna människans helgelse i andra konfessioner än den lutherska. Enligt min mening är det emellertid omöjligt att plädera för en naturlig lag inom den lutherska teologin utan att samtidigt relatera sig till en övergripande filosofisk-hermeneutisk tradition.

Femtio år efter «den första» debatten mellan Nygren och Wingren har vi i Sverige vant oss vid att betrakta Wingren som den självklare segaren. Samtidigt skulle inte minst Wingren själv protestera mot att något av den reformatoriska upptäckten sågs som ett passerat och avklarat stadium. Nu dyker Nygren upp igen, men denna gång heter han T(h)omas i förnamn. Såväl förnamn som efternamn leder tankarna till viktiga gestalter som dagens Wingrenlärjungar har att förhålla sig till. Det verkar vara upplagt för en fortsatt livlig diskussion kring flera av den kristna trons grundläggande frågor.

Tomas Appelqvist

R. Po-chia Hsia (red.): *A Companion to the Reformation World (Blackwell Companions to European History)*. XIX + 572 sid. Blackwell, Malden 2006.

Denna artikelsamling hör till de inslag i bokfloden som bör recenseras mindre för dess innehåll än för dess inverkan. Sannolikt kommer många teologer och historiker, särskilt i länder där reformationstidevarvet framstår som mindre omvälvande, att vända sig till den med nyfikenhet.

Avsikten är tydlig, att ge en bred introduktion till reformationens värld. Bokens perspektiv är också på många sätt brett. Den omfattar 29 artiklar och strävar efter världsvidhet med artiklar som behandlar den katolska kristenhetens nedslag i 15- och 1600-talets Kina, Japan, Indien och Latinamerika. Likaså finns här flera intressanta artiklar om samma tidsperiod i länder som Italien, Spanien, Portugal och det område som nu kallas Centraleuropa. Här vill jag särskilt framhålla Massimo Firpos studie av de speciella förhållandena i Italien, där exempelvis Erasmus och Luther kunde uppfattas som jämställda auktoriteter. Firpo framhåller att trots brister i dogmatisk utveckling och avsaknaden av kyrklig organisation var protestantiska idéer väl spridda även på högsta kyrkliga nivå, bland ordensledare, biskopar och kardinaler.

Det breda perspektivet visar sig även i att reformation av olika slag inte är en given förutsättning. Exempelvis framhåller Larissa Taylor i en välskriven artikel om samhälle och fromhet hur vi lika gärna som vi frågar efter medeltida problem och reformationens orsaker ska fråga efter varför motståndet mot reformatorer kunde vara så stort, varför så många vägrade lämna sina kloster o.s.v.

Artiklarna varierar i karaktär från närmast kommenterade bibliografier över ofta läsvärda sammanställningar till forskningsnära redogörelser av god klass. Majoriteten av författarna är från eller har sin akademiska förankring i USA eller Storbritannien och det anglosaxiska inslaget är också stort i litteraturhänvisningarna. Strävan efter att skildra en värld sker i mycket utifrån ett västeuropeiskt centrum. Tonvikten är lagd vid ett område som ungefär motsvarar de nuvarande statsbildningarna Tyskland, Schweiz, Nederländerna, Belgien, Frankrike, Storbritannien.

De 29 artiklarna är ordnade i sex delar som i tur och ordning behandlar den medeltida bakgrunden, reformationen i det tysk-romerska riket, reformationen i Europa (med stark betoning av reformerta rörelser), den katolska kyrkan i reformationstiden och väpnade konflikter, utomeuropeisk kristenhet och, slutligen, tematiska artiklar, särskilt om de förändrade kyrkliga strukturer som tillkom genom reformationstiden.

Utpekandet av ett särskilt tidevarv präglat av reformation gör naturligen att detta framstår som en förändringens tid. Här lyfts dock intressanta aspekter fram. Dan Beaver skildrar hur församlingslivet och församlingsidentitet i grunden förändrades av det brittiska inbördeskriget. Amy Leonard behandlar kvinn-